

WSPÓLNE ŚCIEŻKI

PORADNIK KSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO

Marzec 2023

PRACA KADRY PEDAGOGICZNEJ W ŚRODOWISKU WIELOKULTUROWYM

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

f r s e
Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji

Projekt „Wspólne ścieżki” korzysta z dofinansowania o wartości 224 845 EUR otrzymanego od Islandii, Liechtensteinu i Norwegii w ramach Funduszy EOG. Celem projektu „Wspólne ścieżki” jest współpraca instytucjonalna na rzecz poprawy jakości i dopasowania kształcenia i szkolenia zawodowego (VET) oraz kształcenia ustawicznego.

Wspólnie działamy na rzecz Europy zielonej, konkurencyjnej i sprzyjającej integracji społecznej.

Projekt finansowany w 85% ze środków Mechanizmu Finansowego EOG oraz 15% z budżetu Rzeczypospolitej Polskiej w ramach Programu Edukacja. Realizowany jest w ramach Komponentu III PROGRAM EDUKACJA Współpraca instytucjonalna na rzecz poprawy jakości i dopasowania kształcenia i szkolenia zawodowego (VET) oraz kształcenia ustawicznego.

Poradnik przeznaczony jest dla nauczycieli i kadry pedagogicznej zajmujących się zawodowym kształceniem uczniów, studentów oraz osób dorosłych nakierowanych na prace z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym, imigrantami, osobami pochodzącymi z mniejszości narodowych lub etnicznych zamieszkujących teren woj. podlaskiego.

Opracowanie:

1. Fundacja Hagia Marina
2. Forum Mniejszości Podlasia
3. Gmina Supraśl
4. Perfect Connection ANS

SPIS TREŚCI

PRACA KADRY PEDAGOGICZNEJ W ŚRODOWISKU WIELOKULTUROWYM	1
.....	1
PREZENTACJA PROJEKTU	5
WIELOKULTUROWOŚĆ W NORWEGII	7
WIELOKULTUROWOŚĆ W POLSCE	10
WYZWANIA I ZAGROŻENIA W PRACY W ŚRODOWISKU WIELOKULTUROWYM.....	14
NORWESKI SYSTEM EDUKACJI I WSPARCIA IMIGRANTÓW ORAZ OSÓB ZAGROŻONYCH WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM	21
SYSTEM WSPARCIA OSÓB DOROSŁYCH	22
SYSTEM WSPARCIA W SZKOŁACH	25
PROGRAM SZKOLENIOWY DLA KADRY PEDAGOGICZNEJ ORAZ OSOB ZAJMUJACYCH SIĘ NIEZAWODOWA EDUKACJA OSOB DOROSŁYCH.....	27

PREZENTACJA PROJEKTU

1. Wprowadzenie

„Wspólne ścieżki” to projekt kształcenia zawodowego polegający na interdyscyplinarnym kształceniu zawodowym nauczycieli i kadry pedagogicznej z woj. podlaskiego, którzy mają kontakt zawodowy z uczniami i studentami z grup szczególnie wrażliwych. Wśród tych grup często jest obserwowane zjawisko narażenia na wykluczenie i marginalizację, a jest ono szczególnie nasilone wśród autochtonicznych mniejszości narodowych i etnicznych [MNiE] (białoruska, ukraińska, rosyjska, litewska, romska), migrantów ekonomicznych z Białorusi i Ukrainy (w pierwszym i drugim pokoleniu) oraz uchodźców (głównie z Czeczenii, Ukrainy i Kosowa).

W związku z tym do realizacji działań w obszarze przedstawionym wyżej priorytetowym jest podniesienie kompetencji zawodowych kadry pedagogicznej tak, by w pełni profesjonalny i empatyczny sposób mogła aktywnie wspierać włączenie społeczne swoich podopiecznych. Rozwój kultury jakości w sektorze edukacji, w tym wewnętrznych systemów zapewniania jakości: np. wytworzenie interdyscyplinarnego programu kształcenia zawodowego, w którym zagadnienia cross-kulturowe odnoszą się do rzeczywistych sytuacji z regionu i kraju, z którymi uczestnicy podczas bloków szkoleniowych będą mieli styczność. Ponadto, poprzez zaczerpnięcie rozwiązań z innych regionów zostanie znacznie podniesiona jakość regionalnego kształcenia dzięki poszerzeniu horyzontów kulturowych.

2. Cele, zadania i przewidywane rezultaty projektu.

Projekt jest skierowany do kadry pedagogicznej dwutorowo:

1. Analiza kształcenia zawodowego w dziedzinie cross-kulturowej we własnym regionie.
2. Zapoznanie się z kształceniem zawodowym w dziedzinie cross-kulturowej w innym regionie i zaczerpnięcie z niego dobrych praktyk.

Celem projektu jest:

1. Zmniejszanie różnic społecznych i ekonomicznych wśród uczniów i studentów z grup szczególnie wrażliwych poprzez profesjonalne przeszkolenie kadry pedagogicznej w dziedzinie działań cross-kulturowych.
2. Wzmocnienie stosunków bilateralnych między PL a NO poprzez monitoring postępów i rezultatów projektu przez partnera norweskiego, oraz wdrażanie norweskich rozwiązań systemowych w Polsce.
3. Kształcenie zawodowe przez aktywne poznawanie w praktyce rozwiązań systemowych w innych regionach kraju.
4. Zwiększenie wrażliwości na sytuację grup szczególnie wrażliwych.
5. Stworzenie konceptu uniwersalnych zawodowych szkoleń cross-kulturowych, gotowego do adaptacji w dowolnym regionie.

Rezultatami projektu będą:

1. Program Cross-Kulturowego Kształcenia Zawodowego.
2. Stworzenie strategii wdrożenia i adaptacji Programu Cross-Kulturowego Kształcenia Zawodowego, tzw. „know-how”.
3. Opracowanie analizy problemów społeczności MNiE oraz dobre praktyki w innowacyjnym kształceniu i szkoleniu zawodowym.

WIELOKULTUROWOŚĆ W NORWEGII

Norwegia stopniowo stawała się wielokulturowym społeczeństwem składającym się z ludzi z wielu różnych kultur. Niektórzy przeprowadzają się tutaj, aby studiować, pracować lub wchodzić w związek małżeński bądź partnerski z obywatelami Norwegii, inni uciekają przed wojną, głodem, niewolą lub ucieczką.

Osoby ze środowisk imigracyjnych w Norwegii pochodzą z ponad 200 krajów. Wszystkie te kultury wpływają na siebie nawzajem i prowadzą do zwiększonej różnorodności w społeczeństwie. Potwierdza to również fakt, że Norwegowie podróżują więcej niż dotychczas i podejmują pracę lub naukę poza granicami Norwegii.

Według najnowszych badań norweskiego Centralnego Biura Statystycznego (SSB – Statistisk Sentralbyrå) w 2023 roku w Norwegii mieszka 877 227 osób pochodzenia innego niż norweskie co stanowi 16,1 % całego społeczeństwa, które pod koniec 4. kwartału 2022 roku wynosiło 5 488 984 mieszkańców.

Wojna na Ukrainie

Statystyki pokazują, że w wyniku wojny na Ukrainie w 2022 roku liczba osiadłych imigrantów wzrosła bardziej niż w jakimkolwiek poprzednim roku.

W 2023 roku w Norwegii mieszkało w sumie o 57 900 imigrantów więcej niż rok wcześniej, co stanowi największy wzrost, jaki został zaobserwowany w latach poprzednich. Jest to wzrost imigrantów o 7,1 % w porównaniu do roku 2022.

Na początku 2023 roku w Norwegii było o 30 300 rezydentów z Ukrainy więcej niż rok wcześniej. Na początku 2023 roku w kraju mieszkało 36,8 tys. Ukraińców.

Duży wzrost doprowadził do tego, że osoby pochodzenia ukraińskiego stały się trzecią co do wielkości europejską grupą imigrantów w Norwegii po Polakach 124 025 tys. i Litwinach, którzy liczą 50 406 tys. imigrantów.

Rok temu, na początku 2022 r., wówczas 6500 ukraińskich imigrantów stanowiło 34. największą grupę imigrantów.

Poniżej w tabelach zostały przedstawione podstawowe dane dotyczące liczebności imigrantów i ich kraj pochodzenia w ostatnich latach w Norwegii.

Tabela 1.

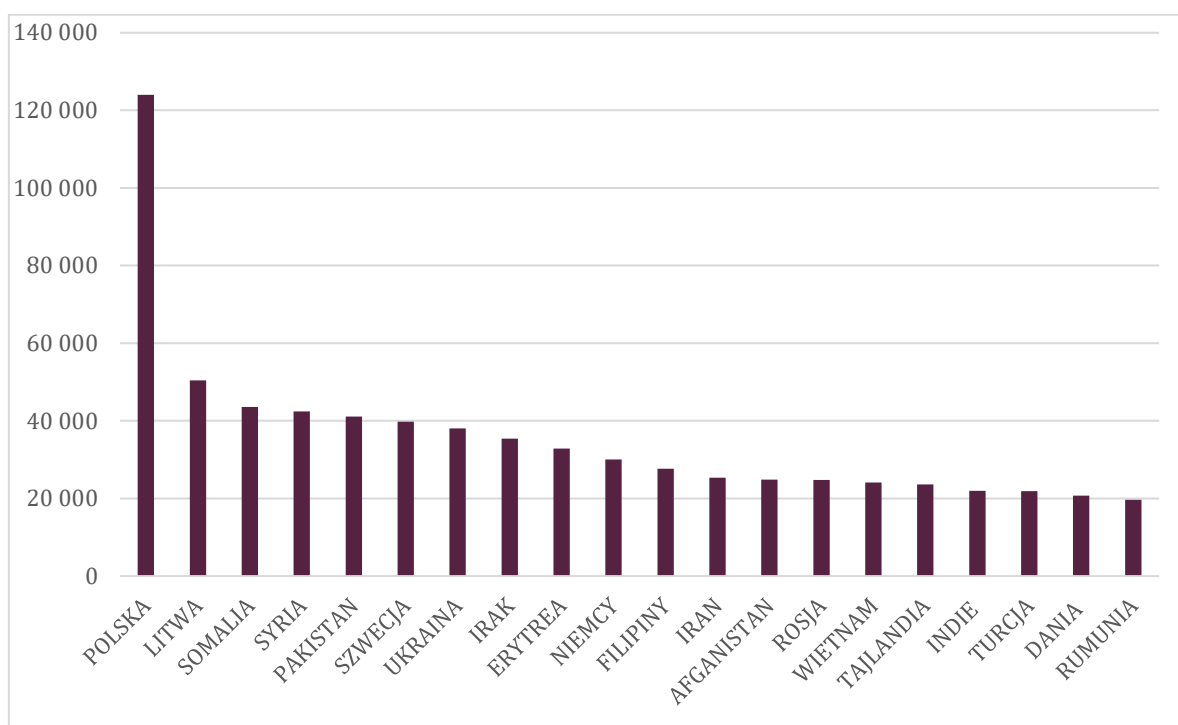

Tabela 1 - przedstawia kraj pochodzenia imigrantów oraz urodzonych dzieci w rodzinach imigrantów w Norwegii. (opracowanie własne na podstawie SSB)

Tabela 2.

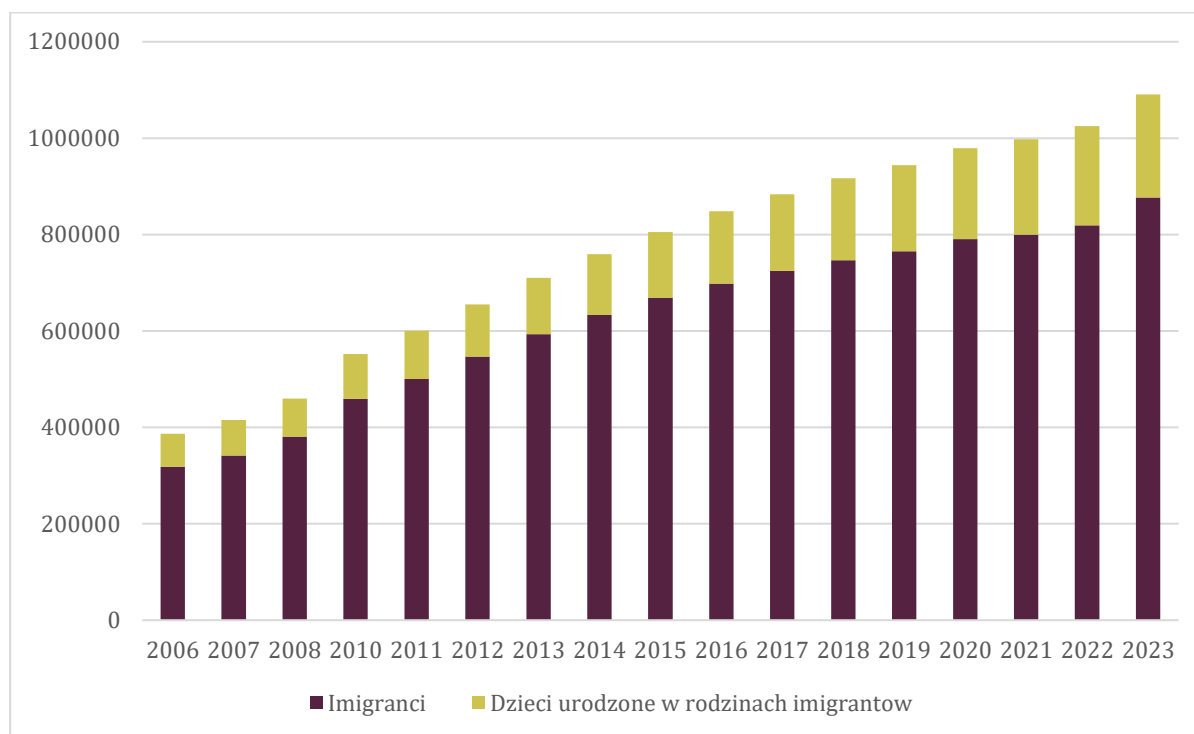

Tabela 2 - przedstawia liczebność imigrantów a także dzieci urodzonych w rodzinach imigrantów w Norwegii w latach 2006-2023 (opracowanie własne na podstawie SSB)

Norwegia jest dziś krajem bardzo bogatym kulturowo, bogatym w tradycje a także w wieloletnie doświadczenie w pracy z imigrantami, którzy są w większym stopniu narażeni na wykluczenie społeczne ze względu na różne bariery (język, wykształcenie, doświadczenie zawodowe, traumatyczne przeżycia). W tak zróżnicowanym społeczeństwie niemałym wyzwaniem jest praca nauczycieli, pedagogów, terapeutów, doradców zawodowych oraz wszystkich innych – którzy od samego początku mają styczność i pośredni wpływ na proces asymilacji imigrantów w nowym dla nich środowisku.

WIELOKULTUROWOŚĆ W POLSCE

Na terytorium Polski istniało i istnieje wiele grup etnicznych, religijnych, językowych oraz kulturowych. W dwudziestoleciu międzywojennym ponad 30% jej mieszkańców było przedstawicielami innych narodowości. Dopiero po II wojnie światowej, po przesunięciu granic i akcji wysiedleńczej, Polska stała się prawie zupełnie jednolita narodowościowo i kulturowo. Przez długi czas społeczeństwo polskie rosło w przeświadczeniu o istnieniu tylko jednego narodu polskiego, co doprowadziło do niewykorzystywania potencjału różnorodności grup mniejszościowych oraz ich asymilowania. Zjawisko wielokulturowości zaczęło być dostrzegane dopiero w roku 1989. Zwrócono wtedy uwagę na istnienie historycznych mniejszości etnicznych i narodowych oraz napływanie tzw. nowych społeczności (uchodźcy, imigranci czy repatrianci).

Polska z racji swojego położenia geopolitycznego w coraz większym stopniu uczestniczy w międzynarodowym systemie ochrony uchodźców. Wynika to ze zmian polityki wobec uchodźców w innych krajach UE (Unii Europejskiej), z międzynarodowych zobowiązań Polski oraz z systematycznie wzrastającej liczby cudzoziemców ubiegających się o ochronę w naszym kraju. Z jednej strony w Polsce krzyżują się drogi migrantów i uchodźców zmierzających w różnych kierunkach, a z drugiej – staje się ona często docelowym miejscem schronienia.

W Polsce mieszka wielu przedstawicieli mniejszości narodowych oraz autochtoniczne mniejszości etniczne, niestanowiące części innych narodów, ale cechujące się odrębnością kulturową, w tym językową, przekonaniem o wspólnocie pochodzenia oraz o podobieństwie losów dziejowych, języka, wyznania i kultury. W 2021 roku przeprowadzono kolejny Narodowy Spis Powszechny, niestety do tej pory urząd nie przekazał dokładnych danych dotyczących zróżnicowania kulturowego. Należy więc posiłkować się danymi z 2011 roku. Narodowy Spis Powszechny, wykazał, że około 99% ankietowanych

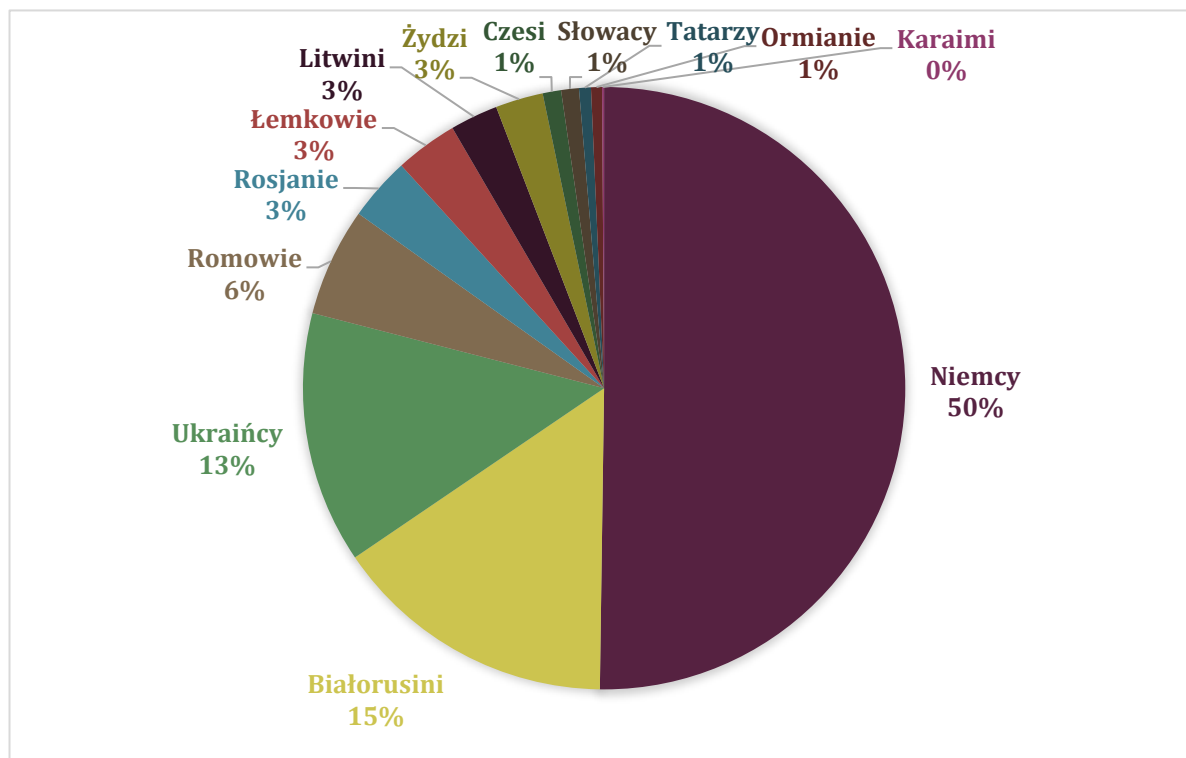
zadeklarowało narodowość polską oraz około 1% (387 192 osób) deklarujących jako inną od polskiej narodowość bądź przynależność etniczną.

W świetle polskiego prawa na terenie kraju mieszkają przedstawiciele 9 mniejszości narodowych (białoruska, czeska, litewska, niemiecka, ormiańska, rosyjska, słowacka, ukraińska i żydowska) oraz 4 mniejszości etnicznych (karaimska, łemkowska, romska i tatarska). Nie obrazuje to jednak pełnego kolorytu kulturowego, z jakim można spotkać się na obszarze Polski.

W Narodowym Spisie Powszechnym z 2011 roku zadeklarowało:

1. Narodowość niemiecką 144 238 obywateli polskich.
2. Narodowość białoruską 43 880 obywateli polskich, **w tym w województwie podlaskim: 38 538 osób.**
3. Narodowość ukraińską 38 797 obywateli polskich.
4. Romowie to mniejszość etniczna stanowiąca 16 725 obywateli polskich.
5. Narodowość rosyjską 9 786 obywateli polskich.
6. Łemkowie to mniejszość etniczna stanowiąca 9 641 obywateli polskich.
7. Narodowość litewską 7 374 obywateli polskich, **w tym w województwie podlaskim: 4 867 osób.**
8. Żydzi to mniejszość narodowa, którą stanowią 7 353 obywateli polskich.
9. Czesi to mniejszość narodowa, którą stanowią 2 833 obywateli polskich.
10. Słowacy to mniejszość narodowa, którą stanowią 2 740 obywateli polskich.
11. Tatarzy to mniejszość etniczna stanowiąca 1 828 obywateli polskich, **w tym województwie podlaskim: 539 osób.**
12. Narodowość ormiańską stanowią 1 684 obywateli polskich.
13. Karaimi to mniejszość etniczna stanowiąca 313 obywateli polskich.

Wykres 1. Przedstawia stosunek procentowy mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce w 2011 roku.

W ostatnich latach największą grupę narodowościową wśród cudzoziemców stanowili obywatele Ukrainy. Niestety bardzo trudno jest podać ich dokładną liczbę. Według danych Urzędu ds. Cudzoziemców pod koniec września 2022 roku zarejestrowano w Polsce prawie 365 tys. Ukraińców z czego prawie 314 tys. osób posiadało prawo do pobytu czasowego. Pozostali mieli prawo do pobytu stałego lub status rezydenta długoterminowego. Zgodnie z szacunkiem Głównego Urzędu Statystycznego z 2020 roku w Polsce przebywało wówczas ponad 1,3 mln Ukraińców, a cała populacja cudzoziemców wynosiła ponad 2,1 mln osób (GUS, 2020). Można przyjąć, że podobna liczba Ukraińców przebywała w Polsce przed wybuchem wojny. Około 100 tys. z nich wyjechało do Ukrainy z bardzo różnych powodów już po rozpoczęciu działań zbrojnych.

Liczbę osób (uchodźców wojennych) które przybyły do Polski można oszacować na podstawie danych Straży Granicznej publikowanych codziennie na profilu Twitter tej instytucji. Do 20 października 2022 roku odnotowano ponad 7 mln przekroczeń granicy do Polski z Ukrainy i 5,3 mln. przekroczeń z Polski do

Ukrainy. Zatem bilans netto wyniósł w tym zakresie 1 700 tys. przekroczeń granicy. Należy przyjąć, że w ok. 95 proc. byli to Ukraińcy.

Podsumowując, dokonując szacunku obecności obywateli Ukrainy w Polsce w połowie października 2022 roku, należy przyjąć, że było ich ok. 2,0-2,2 mln. Grupa ta składała się z dwóch podgrup: zamieszkałych w Polsce przed wybuchem wojny (ok. 1,1-1,2 mln) oraz uchodźców wojennych (ok. 900 tys. – 1 mln). Liczba ta zmienia się jednak dynamicznie.

WYZWANIA I ZAGROŻENIA W PRACY W ŚRODOWISKU WIELOKULTUROWYM

1. Wprowadzenie

Pomimo wciąż wyrażanej w różnych kręgach społecznych w naszym kraju i w innych krajach niechęci, a czasem nawet wrogiej postawy wobec innych i ich kultur, głoszonego kryzysu wielokulturowości, wielu (wydaje się, że coraz więcej) ludzi miało i ma świadomość, że wielokulturowość jest zjawiskiem ukształtowanym historycznie i powszechnym. Współcześnie – w warunkach dużej mobilności, przemieszczania się jednostek i grup – wielokulturowość w jej różnych odmianach staje się coraz częściej spotykana, doświadczana. Różne były i są dzieje społeczności czy społeczeństw wielokulturowych.

Zmianom (rozszerzeniu) ulega pojmowanie wielokulturowości.

W potocznym rozumieniu kojarzy się ją głównie ze zróżnicowaniem narodowym i etnicznym, a także religijnym lub wyznaniowym. Teraz – zgodnie z dosłownym odczytaniem tego pojęcia – podkreśla się zróżnicowanie właśnie kultur – języków, obyczajów, stylów życia, tego wszystkiego, co składa się na kulturę duchową i materialną. Tak rozumiane zróżnicowanie kultur dotyczy także ludzi należących do tego samego narodu czy grupy etnicznej, wyznających tę samą religię. Nawet małe społeczności – lokalne, sąsiedzkie, uczniowskie, pracownicze – mogą być i zazwyczaj są wielokulturowe.

Oświata od wieków pojmowana jest jako szczególne dobro, szansa rozwoju ludzi i postępu cywilizacyjnego, ale także jako obszar życia społecznego służący zdobywaniu i utrzymywaniu władzy, różnicowaniu możliwości awansu i wyznaczaniu dróg życiowych. W społeczeństwach wielokulturowych zazwyczaj miała prowadzić do utrzymania przewagi grup dominujących nad grupami zdominowanymi i asymilacji tych ostatnich. Przyjmowano i przyjmuje się

rozmaite modele edukacji wielokulturowej. W tym miejscu podkreślić należy przede wszystkim, że była to (i nadal przeważa) edukacja prowadzona najczęściej oddzielnie dla różnych grup mniejszościowych. Taka edukacja jest szansą na podtrzymywanie, pielęgnowanie i rozwój kultur poszczególnych grup oraz kształtowanie się tożsamości grupowej. W jakiejś mierze daje również możliwość poznawania Innych i ich kultur. W praktyce edukacyjnej przeważnie jednak staje się polem zmagania grup mniejszościowych, które dążą do zachowania możliwie dużego obszaru własnej kultury, z grupą większością (politykami, władzami oświatowymi, różnymi grupami obywateli), która bardziej zainteresowana bywa asymilacją mniejszości – niż autentyczną integracją z zachowaniem odrębności kultur (tamże).

Dzieje edukacji wielokulturowej przynoszą wiele przykładów na to, że edukacja podejmowana przez grupy mniejszościowe dzieje się „obok” edukacji prowadzonej w danym państwie – i nierzadko w izolacji lub nawet w opozycji, z nieufnością i obawami wobec grupy większościowej. Skutkiem jest poczucie obcości, marginalizacja i stygmatyzacja grup mniejszościowych, ograniczenie ich szans życiowych. To właśnie m.in. tak prowadzona edukacja wielokulturowa prowadzi – obok złej sytuacji życiowej, społecznego odrzucenia – do konfliktów, które co pewien czas wybuchają w społecznościach wielokulturowych.

Propozycją edukacyjną, która stwarza szanse na zmianę podejścia do oświaty w warunkach wielokulturowości, jest edukacja międzykulturowa. Prowadzi ona do zerwania ze wspomnianą wyżej izolacją oświaty grup mniejszościowych. Jej przesłaniem jest m.in. otwarcie na kontakty z ludźmi z innych grup narodowościowych, etnicznych, kulturowych, wyznaniowych. W tak pomyślanej edukacji znaczące staje się poznawanie Innych i ich kultur, podejmowanie wspólnych poczynań kulturalnych i oświatowych, wzajemne wzbogacanie kultur, przełamywanie stereotypów, kształtowanie poczucia wspólnotowości, integracja, określanie uniwersalnych humanistycznych wartości.

2. Wyzwania

Ostatnie lata przyniosły wydarzenia i procesy znacznie zmieniające klimat społeczny, zachowania ludzi i spostrzeganie wielokulturowości oraz edukacji w warunkach rozmaitych konfliktów i zagrożeń. Społeczeństwa europejskie – w większości żyjące w świecie dość uładowym i troszczące się głównie o poprawę i tak pod wieloma względami dobrej jakości życia – znalazły się w sytuacji gwałtownie narastających zagrożeń, a także – co gorsza – tragicznego spełnienia się niektórych zagrożeń. Konsekwencje dostrzec można w różnych sferach społecznego funkcjonowania.

W 2014 roku nastąpił żywiołowy, pozbawiony kontroli napływ uchodźców z Syrii i innych państw z regionu Bliskiego Wschodu, z Azji. W większości to również muzułmanie. Szacuje się, że w państwach zachodnioeuropejskich liczba uchodźców znacznie przekroczyła milion. Brak kontroli powoduje, że nie wiadomo, kto jest uchodźcą z terenów objętych wojną, działaniami zbrojnymi, terrorem, a kto imigrantem poszukującym lepszych warunków życia. Nie wiadomo też, kto przybył w złych zamiarach, kto związany jest z grupami terrorystycznymi. W społecznym odbiorze często następuje skojarzenie – coraz więcej jest muzułmanów, zapewne przybywa też potencjalnych terrorystów. Wielu ludzi ma zwiększone poczucie zagrożenia. Udziela się uchodźcom pomocy, ale nie brak zrozumiałej nieufności, lęku. Lęk wywołany został także w państwach, w społeczeństwach, które dotąd prawie nie mają kontaktu z tymi uchodźcami. Tak jest w Polsce.

Poza wymienionymi są inne zagrożenia. Powodem do niepokoju jest tocząca się w Ukrainie wojna. Rodzi ona uzasadniony, a może nieuzasadniony lęk przed rozszerzeniem obszaru agresji. Na tym tle dokonuje się przemieszczenia wojska i uzbrojenia m.in. w Polsce i w państwach nadbałtyckich. Lokowane są międzynarodowe siły zbrojne, wyrzutnie rakiet. Dzieje się tak po każdej stronie (domniemanego) konfliktu. Czy to sposób na zachowanie pokoju, czy zwiększające się ryzyko lokalnej wojny? Przykłady z historii uczą, że wspomniane

rodzaje działań często prowadzą do tragedii. Od ponad siedemdziesięciu lat Europejczycy – po doświadczeniach wojen – cenią pokojowe współistnienie, dzisiaj umacniane współpracą. To wartości, których nie należy niszczyć.

Konfliktowe sytuacje międzynarodowe sprzyjają odradzaniu się lub powstawaniu zachowań stanowiących zagrożenia w skali lokalnej. Takie właśnie coraz dotkliwiej występują w Polsce. Aktywność przejawiają grupy o charakterze nacjonalistycznym, szowinistycznym, w jakiejś mierze faszystowskim. To zagrożenie jeszcze, jak wydaje się, niewielkie – ale ten rodzaj zagrożeń łatwo staje się groźny i masowy.

Wszystkie te zagrożenia i zjawiska budzące niepokój wyraźnie nasiliły się w ostatnich kilku latach. Powodowane są przez grupy ludzi zdecydowanie niechętnych międzykulturowemu dialogowi, poszukiwaniu wspólnych wartości i obszarów współpracy. Poza, być może, częścią uchodźców poszukujących miejsca na lepsze życie – są to ludzie, którzy nie akceptują Innych i ich kultur, a przede wszystkim (jak grupy wywołujące konflikty zbrojne, czerpiące zyski z produkcji i handlu bronią) obojętne na los innych, także ginących i rannych żołnierzy z ich narodowych armii. Przywołane zjawiska oczywiście znacznie – bardzo niekorzystnie – zmieniają sytuację edukacji międzykulturowej.

Sytuacja ta wydaje się teraz gorsza niż przed kilku laty także w kontekście polityki – dominującego lub przynajmniej mającego niemało zwolenników nurtu polityki w wielu państwach europejskich, w tym także w Polsce. Niektóre wspomniane już zjawiska, fala uchodźców i terroryzm, ale również niezadowolenie z funkcjonowania instytucji Unii Europejskiej, przekonanie o nieopłacalności członkostwa w UE, rozmaite fobie związane ze swobodą przemieszczania się, mieszkania i pracy, spowodowały nasilenie się dążeń dezintegracyjnych. Dość niespodziewanie Brytyjczycy podjęli decyzję o wystąpieniu z UE. W co najmniej kilku państwach – m.in. we Francji i Holandii – popularność zyskują politycy podważający projekt unijny. Wzmaga się krytyka dotychczasowych zasad funkcjonowania Unii. Towarzyszy temu nasilenie

tendencji nacjonalistycznych, izolacjonistycznych – podawanych publicznie jako patriotyczne, propaństwowe itp. Ujawniają się związki między ogólną sytuacją w Europie a polityką poszczególnych państw. Doświadczenia życia społecznego zachęcają polityków do demonstrowania postaw zyskujących łatwe poparcie, a z drugiej strony politycy wywołują rozmaite konflikty, które zniechęcać mają do różnych form europejskiej integracji. Mają w tym udział także politycy w naszym kraju. Nie tworzy to dobrego klimatu społecznego do edukacji międzykulturowej.

W Polsce czytelne są sygnały płynące ze środowisk sprawujących władzę, że dominować w życiu społecznym ma ideologia narodowo-chrześcijańska, a w istocie narodowo-katolicka. Przejawy dostrzegalne są w życiu publicznym, w mediach masowej komunikacji (coraz bardziej uzależnionych od partii rządzących), w lansowanych wydarzeniach kulturalnych. Podobnie jest w edukacji.

Dość gwałtownie odbywa się proces stygmatyzacji i marginalizacji społeczności mniejszościowych. Znajduje to odbicie w wielu zachowaniach społecznych, które skierowane są przeciwko mniejszościom narodowym, etnicznym czy kulturowym. To różnego rodzaju dewastacje, nazistowskie napisy, podpalenia, zamalowywanie symboli, niszczenie tablic z dwujęzycznymi nazwami ulic, namalowane swastyki.

Postawy niechętnie Innym, a nawet rasistowskie, ujawnia młodzież. W badaniach z lat 2014–2015 przekonanie o wyższości niektórych ras lub narodów wyraziło 23,5% uczniów z Polski. Psychoza, rozbudzone lęki, pochopnie kreowane stereotypy wyznaczają postawy wielu ludzi. Powtórzyć trzeba, że w kształtowaniu (się) wspomnianych postaw znaczącą, ale wątpliwej wartości rolę odgrywają politycy, grupy zawodowe tworzące przekazy medialne, ale również coraz bardziej zagubieni nauczyciele. W szkolnictwie edukacja wielokulturowa, a tym bardziej międzykulturowa, spychane są na margines i podtrzymywane przede wszystkim przez pasjonatów, którzy rozumieją znaczenie wychowania do życia w wielokulturowym świecie. Zróżnicowane są stanowiska przedstawicieli

Kościółów, ale organizacje związane z Kościołami różnych wyznań podejmują zarówno dialog z Innym, jak i niosą pomoc ludziom innych narodowości i kultur.

Sumując tę część uwag, podkreślić należy, że w edukacji – szkolnej i pozaszkolnej – potrzebne jest nadanie edukacji międzykulturowej rangi znacznie wyższej niż teraz. Niezależnie od ujawnianych oficjalnie tendencji do większego lub mniejszego otwarcia na Innych, kompetencje do sprawnego funkcjonowania we współczesnym świecie, w różnych obszarach życia, są z podstawowych warunków życiowego powodzenia. Wciąż przypominać o tym i proponować programy tej edukacji powinni pedagogowie międzykulturowi – wspierani przez kompetentnych przedstawicieli innych nauk. O edukację międzykulturową powinni troszczyć się politycy oświatowi, władze oświatowe, nauczyciele.

Być może pytania o kondycję odnieść należy także do pedagogiki międzykulturowej/pedagogów międzykulturowych. Sądzę, że dwie dekady od połowy lat 90. ubiegłego wieku można bez przesady uznać złotym czasem tej subdyscypliny i uprawiającego ją środowiska w Polsce. Dzisiaj dostrzegalne wydają się symptomy osłabienia dynamiki twórczości, badań, rozwoju kadrowego. Stosunkowo liczne pokolenie badaczy, którzy mniej więcej przed trzydziestu laty podjęli zagadnienia pedagogiki międzykulturowej, uzyskało samodzielność – tytuły i stopnie naukowe, odpowiednią pozycję w środowisku naukowym. Splot wielu okoliczności tworzących dobre warunki do rozwoju – m.in. uznanie znaczenia edukacji międzykulturowej, swoista synergia płynąca z niezwykle przyjaznej i owocnej współpracy kilku środowisk akademickich, pasje badawcze, zaangażowanie – umożliwił sukcesy. Jak często jednak bywa – za tą „falą” pokoleniową powstało miejsce na falę następną – pewno głównie uczniów naszych – starszego pokolenia – uczniów. Czy taka kolejna grupa pokoleniowa powstaje? Czy jednoczą ją przesłania edukacji i pedagogiki międzykulturowej? Ostatnie z tych pytań dotyczy w znacznej mierze żywotności przesłań pedagogiki międzykulturowej. Chcę wierzyć, że rozumienie tej pedagogiki (i edukacji) nie ulega, potocznie mówiąc, rozmyciu. Obawy budzi dające się zaobserwować zanikanie tematyki i podejść właściwych pedagogice międzykulturowej, a

podejmowanie zagadnień tradycyjnie występujących w edukacji wielokulturowej, edukacji regionalnej, kulturalnej i in. Oczywiście, dla każdej społeczności ważne są sprawy ich kultury. Sensem i siłą uprawianej przez nas od lat pedagogiki (i edukacji) jest jednak podejście międzykulturowe.

3. Działania

Przytoczone – tylko wybiórczo i w dużym skrócie – zjawiska, niekorzystny klimat polityczny i zmiany w spostrzeganiu wielokulturowości oraz postaw wobec Innych, sprawiają, że pedagogika i edukacja międzykulturowa (uprawiające ją społeczności) znalazły się w sytuacji wymagającej szczególnej refleksji, podejmowania decyzji i działań. Tożsamość naukowa pedagogiki międzykulturowej wymaga jednak odróżnienia tej dyscypliny od innych obszarów nauki.

W wymiarze ponadindywidualnym, obejmującym grupy, zespoły itp., takie wybory są również potrzebne, ponieważ prowadzona działalność – zakres zagadnień, przyjmowane koncepcje, zasady i sposoby funkcjonowania – będą uzasadniały m.in. istnienie instytucjonalnych form organizacyjnych (katedr, zakładów, pracowni). Oczywiście, o randze tych instytucji decydować powinny dorobek i społeczne oddziaływanie. Dorobek ten – oddający (lub nie) tożsamość naukową środowisk (i poszczególnych osób) – zapewne będzie istotnym argumentem na rzecz istnienia (i finansowania) jednostek organizacyjnych noszących w nazwie międzykulturowe intencje. Można przypuszczać, że bez wyraźnych dokonań badawczych oraz dydaktycznych, publikacji i aktywności eksperckiej w zakresie pedagogiki i edukacji międzykulturowej, losy tych jednostek zostaną zagrożone. Zagrożenia wystąpią zapewne szybciej i bardziej zdecydowanie niż wobec innych społeczności uczelnianych.

NORWESKI SYSTEM EDUKACJI I WSPARCIA IMIGRANTÓW ORAZ OSÓB ZAGROŻONYCH WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM

Norweski system pomocy dla imigrantów i uchodźców jest bez wątpienia jednym z najlepszych w Europie. Dzięki szerokiej wachlarzowi możliwości i wieloletniemu doświadczeniu, Norwegia w sposób bardzo szczególny i efektywny pomaga nowoprzybyłym osobom do Norwegii w całym procesie ich asymilacji w norweskim społeczeństwie.

Aby proces integracji w społeczeństwie przebiegał sprawnie pieczę nad nim sprawuje Dyrekcja ds. Integracji i Różnorodności (IMDi), która realizuje politykę integracyjną rządu. Do zadań IMDi należy między innymi:

- wsparcie gmin w zakresie fachowej wiedzy niezbędnej do pracy z imigrantami i uchodźcami,
- nadzorowanie pracy nad przesiedleniami uchodźców,
- ułatwienie jak największej liczbie imigrantów w uczestniczeniu w życiu zawodowym i społecznym,
- przeciwdziałanie negatywnej kontroli społecznej, przymusowym małżeństwom i okaleczaniu żeńskich narządów płciowych,
- wnoszenie merytorycznego wkładu w dalszy rozwój polityki integracyjnej oraz zapewnienie dobrej koordynacji w zakresie integracji,
- zarządzanie programami dotacji skierowanymi do gmin i organizacji wolontariackich,
- prowadzenie i rozpowszechnianie badań, analiz, statystyk i dobrych praktyk.

WIZJĄ **IMDI** JEST HASŁO:

Równe szanse, prawa i obowiązki w zróżnicowanym społeczeństwie.

Wyrównane szanse w społeczeństwie są kluczem do sukcesu całego Państwa. Aby imigranci mogli się zintegrować ze społeczeństwem ważne jest, aby cały proces rozpoczął się bardzo szybko – tylko wtedy integracja ma szansę przebiec pomyślnie.

System wsparcia osób dorosłych

Nowoprzybyłe i legalnie zarejestrowane osoby mają pełne prawo i wsparcie w zakresie doradztwa zawodowego, po spełnieniu odpowiednich wymogów mają oni również możliwość do bezpłatnej nauki języka a także do podjęcia nauki po osiągnięciu odpowiedniego poziomu znajomości języka (liceum dla dorosłych, studia, szkoły zawodowe).

Podczas nauki częstym zjawiskiem jest równoczesne zdobywanie doświadczenia zawodowego – poprzez praktykę, która jest silnie powiązana z praktyką językowa jednocześnie. Nauka języka poprzez praktykę.

Urzędy w gminach mają różnorodny i szeroki zakres świadczących kursów, które są indywidualnie dopasowywane do potrzeb jednostki. W przewodniku tym, po krotce zostaną przedstawione dwa kursy:

- Introduksjonsprogrammet – program wprowadzający dla osób, które bardzo krótko przebywają w Norwegii

- Arbeidsmarkenorskopplæring – kurs skupiony na nauce języka norweskiego oraz na poznaniu lokalnego rynku pracy i zdobycia niezbędnego

doświadczenia zawodowego poprzez praktykę zawodowa. Kurs ten skierowany jest do wszystkich osób będących w Norwegii.

Oba kursy skupiają się na pomocy imigrantom, którzy borykają się z różnymi problemami a doświadczenie osób pracujących w tym systemie jest kluczowym elementem w procesie powstawania programu szkolenia.

Introduksjonsprogrammet - program wprowadzający

Program ten skierowany jest do wszystkich osób między 18-55 rokiem życia, którzy spełnią odpowiednie wymogi. Kurs należy rozpocząć najpóźniej 3 miesiące po umiejscowieniu się w swojej gminie.

W zależności od indywidualnych kwalifikacji (wykształcenie, doświadczenie zawodowe itp.) kurs trwa od 6 miesięcy do 3 lat.

Program wprowadzający zakłada:

- naukę języka norweskiego tak aby móc podjąć prace lub podjąć naukę w Norwegii,
- zdobycie wiedzy o społeczeństwie (samfunnskunskap),
- udział w kursie „Zarządzanie życiem w nowym kraju”.

Kurs ten ułatwia w późniejszym czasie dokonywanie dobrych wyborów w Norwegii i wpływanie na własną sytuację życiową. Kurs ten zakłada naukę i obsługę np. stron norweskich urzędów, wypełnianie dokumentów, formularzy urzędowych itp.

Podczas trwania kursu uczestnik otrzymuje wsparcie socjalne od państwa. Uczestnik ma także prawo do płatnych dni urlopowych, zasiłku chorobowego, urlopu macierzyńskiego i innych świadczeń. Kursy prowadzone są w pełnym wymiarze godzin od poniedziałku do piątku.

Z ostatnich danych z 2021 roku wynika, że udział w kursie wprowadzającym wzięło udział 22 199 osób.¹

Arbeidsmarkenorskoppl ering - Edukacja dot. norweskiego rynku pracy wraz z nauka języka norweskiego

Kurs językowy z nastawieniem na zwiększenie szans na rynku pracy.

Jest to kurs skierowany do osób, którzy przebywają już jakis czas w Norwegii i wci z maja trudnosci z nauczaniem si  języka norweskiego oraz znalezieniem pracy. Jest to również kurs skierowany do osób będacych na zasiłku dla bezrobotnych, rencie zdrowotnej – w trakcie przebranzawiania si  itp.

O udział w kursie mogą ubiegać się:

- osoby przebywające w Norwegii zgodnie z przepisami EOG,
- imigranci z krajów spoza EOG/UE, którzy nie mają już prawa do edukacji gminnej (Introduksjonsprogrammet),
- osoby, które ukończyły szkolenie gminne i potrzebuj  dalszej edukacji.

Kurs koncentruje się na:

- nauce języka norweskiego (z podziałem na rózne branże) na róznych poziomach (A0- B2),
- podjęciu praktyki zawodowej b d  pracy,
- rozważenie realnych kompetencji zawodowych na rynku pracy, doradztwo zawodowe,
- podjęcie nauki

¹ <https://www.ssb.no/utdanning/voksenoppl ering/statistikk/norskoppl ering-for-voksne-innvandrere>

Kursy te prowadzone są przez zewnętrzne firmy na zlecenie norweskiego Urzędu Pracy i Opieki Społecznej (Arbeids- og velferdsforvaltningen - NAV).

W zależności od poziomu kursy trwają od 3 miesięcy do 9 miesięcy.

System wsparcia w szkołach

Uczniowie szkół podstawowych i średnich, których językiem ojczystym jest inny niż norweski i lapoński, mają prawo do specjalnej edukacji norweskiej zgodnie z § 2-8 (szkoła podstawowa) i § 3-12 (szkoła średnia) Ustawy o systemie oświaty, dopóki nie ukończą wystarczających kompetencji do kontynuowania regularnej nauki w szkole. W razie potrzeby tacy uczniowie mają również prawo do nauki języka ojczystego oraz dwujęzycznego szkolenia zawodowego.

Pod koniec 2016 r. w grupie wiekowej 6–15 lat było 102 900 imigrantów i urodzonych w Norwegii z rodzicami pochodzenia innego niż norweskie. Jest to 16 % całej grupy wiekowej i stanowi wzrost o 7 punktów procentowych od 2008 roku.

Uczniowie Ci są objęci specjalnym systemem nauczania – w szkołach bardzo często jest nauczyciel lub asystent wspomagający, który w razie wszelkich trudności ucznia w nauce – pomaga mu porozumiewając się z uczniem w jego ojczystym języku.

Nierzadko zdarzają się problemy na tle kulturowym – gdzie wymagana jest pomoc i interwencja Instytucji państwowych takich jak Barnevernet, która to pomaga uczniom z problemami i jego rodzinie w odnalezieniu się w nowej rzeczywistości. Współpraca ta przebiega na wielu płaszczyznach i jest ścisła w między szkołą, rodzina a instytucja wspierającą.

Wiek adolescencji jest wiekiem trudnym dla młodego człowieka, dlatego potrzebuje on większego wsparcia ze strony szkoły oraz innych instytucji, jeśli zachodzi taka potrzeba. Dzieci ze środowisk imigrantów są grupa szczególnie narażona na wykluczenie społeczne wśród swoich rówieśników dlatego przed nauczycielami jest bardzo trudne wyzwanie – zniwelowania wszelkich

uprzedzeń i barier w środowisku szkolnym tak aby uczniowie czuli się bezpiecznie i swobodnie w swoim środowisku – tylko wtedy proces akulturacji może zachodzić sprawnie.

Dlatego też bardzo często organizowane w szkołach są „wielokulturowe dni”, gdzie uczniowie mogą przedstawić swoją kulturę swoim rówieśnikom a także program nauczania już od pierwszych klas szkoły podstawowej przewiduje naukę o wielokulturowości.

PROGRAM SZKOLENIOWY DLA KADRY PEDAGOGICZNEJ ORAZ OSOB ZAJMUJACYCH SIĘ NIEZAWODOWA EDUKACJA OSOB DOROSLYCH

Prezentowany program szkoleniowy jest przystosowany zarówno dla kadry pedagogicznej (nauczycieli, pedagogów, psychologów, terapeutów, animatorów) mającej styczność z uczniami i studentami w każdym wieku a także może on być wykorzystany do podniesienia kompetencji zawodowych osób zajmujących się niezawodowa edukacja osób dorosłych m.in. doradców zawodowych. Program ten może być również wykorzystany przez pracowników socjalnych, którzy w swojej codziennej pracy stykają się z osobami z różnorodnych środowisk m.in. osobami narażonymi na wykluczenie społeczne w tym ze środowisk MNiE.

Program szkoleniowy został napisany w oparciu o dobre praktyki norweskie:

programy: wprowadzający (*introduksjonsprogrammet*) a także kursy językowe z nastawieniem na podniesienie swoich kompetencji na rynku pracy (*arbeidsmarketnorskopplæring*) a także na podstawie doświadczeń osób mieszkających i pracujących w Norwegii z imigrantami oraz uchodźcami.

Program został podzielony na dwie grupy wiekowe.

- I grupa docelowa są uczniowie w wieku 12-19 lat,
- II grupa docelową są uczniowie w wieku 20 – i wyżej.

Podział ten wynika z różnych zapotrzebowań związanych z wiekiem. Uczniowie w wieku adolescencji potrzebują innego wsparcia niż uczniowie, którzy osiągnęli wiek dojrzałości.

Oba szkolenia zostaną przeprowadzone dla wszystkich uczestników biorących udział w projekcie tak aby każdy miał możliwość poszerzenia swojej wiedzy a także by mogli oni podzielić się swoimi uwagami/spostrzeżeniami po zakończonym szkoleniu. Oba szkolenia mają części wspólne. Szkolenie będzie opierało się na podniesieniu kompetencji zawodowych w aspekcie psychologiczno- pedagogicznym.

Grupy docelowe – charakterystyka.

I grupa docelowa

Okres dojrzewania, jest wiekiem bardzo trudnym dla młodego człowieka. Podczas tego okresu w jego życiu zachodzi wiele zmian jakie zachodzą w jego rozwoju fizycznym, społecznym i emocjonalnym.

W sytuacji, w której młody człowiek zostaje postawiony w nowym dla siebie środowisku – musi on dodatkowo zmierzyć się z próbą akulturacji, co może w niektórych przypadkach skutkować różnymi reakcjami na nowe sytuacje.

Aby doświadczyć przynależności do nowego otoczenia uczniowie muszą czuć się bezpiecznie w klasie. Duże znaczenie mają relacje z rówieśnikami i nauczycielami oraz niezbędne jest poczucie bezpieczeństwa i wsparcia. Dotyczy to psychologii jednostki, ale także interakcji z nauczycielami i rówieśnikami w klasie. Brak przyjaźni lub złe relacje z rówieśnikami mogą prowadzić do tego, że uczniowie mogą doświadczać samotności, co z kolei może wiązać się z opuszczeniem przez nich szkoły, braku chęci socjalizacji itp.

II grupa docelowa

Są to osoby młode dorosłe, które stoją często przed wyborem swojej ścieżki zawodowej bądź edukacyjnej. Według różnych badań osoby starsze mają większe trudności z nauką nowego języka niż młodsza grupa wiekowa. Stąd duży nacisk na naukę języka polskiego oraz na poznanie funkcjonowania systemu edukacji, zdrowia, społecznego w nowym kraju, a także skupienie się na indywidualnym

doradztwie zawodowym oraz na pomocy psychologicznej, jeśli zachodzi taka potrzeba.

PROGRAM SZKOLENIA ZAWODOWEGO:

1. Wprowadzenie czym jest praca w środowisku wielokulturowym.
Dostosowanie tematyki i danych do woj. podlaskiego.
2. Wykład:
Czym jest stres akulturacyjny? Jakie może mieć on konsekwencje dla nastolatka i jego najbliższego otoczenia? Jak sobie z nim radzić?
3. Dyskusja + warsztaty:
Doświadczenia kadry pedagogicznej w pracy w środowisku wielokulturowym.
4. Wykład:
Praca w środowisku wielokulturowym jako wyzwanie dla kadry pedagogicznej.
5. Wykład:
Poznanie różnic międzykulturowych – styk kultur między ludźmi, stereotypy, uprzedzenia i dyskryminacja.
6. Wykład:
Jak budować wielokulturową społeczność w klasie?
7. *Przykłady zajęć integracyjnych.*
8. Wizyta studyjna w placówce wielokulturowej.
9. Dyskusja uczestników podsumowująca dotychczasowe szkolenia.
10. Wykład + warsztaty
Metodyka nauczania języka polskiego:
 - *diagnoza umiejętności językowych i wiedzy ucznia rozpoczynającego naukę w polskiej szkole,*
 - *planowanie i organizacja zajęć z języka polskiego dla cudzoziemców oraz praktycznych ćwiczeń w konstrukcji lekcji.*
 - *Praca z uczniami z trudnościami w nauce*
 -

11. Wykład + warsztaty

Organizacja pracy w klasie wielokulturowej.

12. Wykład + warsztaty:

Na co szczególnie zwracać uwagę w pracy z uczniem z traumą wojenną. Zajęcia z psychologiem specjalizującym się w pracy z osobami doświadczającymi traumy wojennej.

13. Dyskusja uczestników podsumowująca szkolenia.

14. Wykład:

Jak rozmawiać z rodzicami i nastolatkiem doświadczających migracji?

15. Wykład nauczyciela z Norwegii:

Doświadczenia norweskie w pracy w uczniami MNiE w Norwegii.

16. Panel dyskusyjny:

Rozmowy z osobami z mniejszości narodowych i etnicznych na temat ich doświadczeń w Polsce. Nauka języka polskiego, kultury.

17. Zajęcia praktyczne z wiedzy ogólnej o społeczeństwie:

W jaki sposób przedstawiać informacje, aby były one czytelne i zrozumiałe dla cudzoziemca?

18. Doradztwo zawodowe:

W jaki sposób motywować cudzoziemców do podjęcia pracy lub zdobycia wykształcenia w nowym kraju?

19. Wykład:

Środowisko wielokulturowe jako środowisko szczególnie wrażliwe.

20. Jak rozmawiać z osobami z grupy szczególnie wrażliwej?

21. Doświadczenia norweskie w pracy związanej z niezawodową edukacją osób dorosłych.

22. Stworzenie wspólnych „zasad” związanych z pracą kadry pedagogicznej z grupą docelową.

23. Dyskusja uczestników.

24. Podsumowanie wszystkich szkoleń – uwagi, wnioski. Stworzenie „wspólnych” zasad pracy w środowisku wielokulturowym.

*Program szkolenia może nieznacznie ulec zmianie w zależności od aktualnych potrzeb uczestników.